

TRABALLO SOCIAL EN REDE NO BARRIO DE FONTIÑAS

Unha experiencia colaborativa

Eva María González Santiago.

Traballadora social da UTS de Fontiñas-Concello de Santiago de Compostela

Alcira Baleato Negreira.

Traballadora social do centro de saúde de Fontiñas-Santiago de Compostela.

RESUMO

O barrio de Fontiñas, é unha “vila en pequeno”, cun importante volume de poboación perfectamente delimitada, coa presenza de todo tipo de entidades, como centros educativos, centro de saúde, servizos sociais, centro sociocultural, ONG...

O traballo en rede é un “crebacabezas” solidario para loitar en Fontiñas por un barrio máis xusto.

Fontiñas é diversidade étnica e cultural, pluralidade, diversidade social, dotación de recursos e de profesionais que están a traballar en rede, así como xuventude dos seus moradores.

PALABRAS CLAVE

Traballo en rede. Diversidade. Potencialidade. Diagnóstico social. Proxectos comunitarios.

RESUMEN

El barrio de Fontiñas, es una villa pequeña, con un importante volumen de población perfectamente delimitada, con la presencia de todo tipo de entidades, como centros educativos, centro de salud, servicios sociales, centro sociocultural, ONG....

El trabajo en red, es un “puzle” solidario para luchar en Fontiñas por un barrio más Justo.

Fontiñas es diversidad étnica y cultural, pluralidad, diversidad social, dotación de recursos y de profesionales que trabajan en red, así como juventud de sus habitantes.

PALABRAS CLAVE

Trabajo en red. Diversidad. Potencialidad. Diagnóstico social. Proyectos comunitarios.

ABSTRACT

The Fontiñas quarter is a well-delimited town-like neighbourhood with a considerable amount of inhabitants and all sorts of entities and services, including educational facilities, a health care centre, social services, a community centre, an NGO, and so on.

Networking is a multifaceted supportive initiative set up to fight for a fairer quarter in Fontiñas.

Fontiñas features ethnic and cultural diversity, plurality, social diversity and a young population; and it is duly provided with the necessary resources and networking professionals.

KEYWORDS

Networking. Diversity. Potentiality. Social diagnosis. Community projects.

PRESENTACIÓN

Fontiñas: un barrio novo, pero que xa ten máis que cumprida a súa maioría de idade, que vai medrando día a día, que avanza na súa consolidación, que pouco a pouco vai reforzando o seu sentimento de pertenza (aspecto difícil de acadar, ao recibir poboación pertencente a outras zonas; transvasamento que se foi realizando paseniño, polo que a constitución da súa veciñanza adoce aínda de puntos fortes)... Xuventude, que é sinónimo de forza; diversidade, que é sinónimo de enriquecemento persoal e social; en definitiva, dificultades, si; potencialidades, tamén...

Pero Fontiñas ten xa unha importante traxectoria vital... Movementos da súa poboación, autonomía das familias condicionada polos diferentes plans de vivendas, unidade dos servizos que traballan na zona, importante labor desempeñado nos últimos anos etc., aspectos que esixen que vinte e dous anos despois da constitución do barrio fagamos unha “parada no

camiño” a reflexionar, novamente, cal é a realidade social do barrio, cales son as súas necesidades actuais, cales son as súas potencialidades e cales as liñas de intervención que deben marcar a actuación dos distintos servizos públicos e entidades sociais. Traballar con obxectivos reais é sinónimo de rigor técnico e profesional, de eficacia e de eficiencia.

Os diferentes textos legislativos que regulan o sistema de Servizos Sociais en Galicia esíxelles, aos distintos servizos públicos na materia así como á iniciativa social, que desempeñen o seu labor tendo presente os principios recoñecidos no artigo 4 da Lei 13/2008, do 3 de decembro, de Servizos Sociais de Galicia¹, entre os que se atopan, polo seu interese para o barrio, os de: descentralización, responsabilidade pública, criterio organizativo, universalidade, coordinación, igualdade, autonomía persoal... En definitiva, convivencia comunitaria!

Hoxe máis que nunca, cobra importancia a cobertura das necesidades básicas da poboación; sen isto, non se pode formular nin avanzar en ningún itinerario de inserción social. Por iso, o labor coordinado dos Servizos Sociais Comunitarios Básicos do Concello de Santiago de Compostela, do Centro de Saúde de Fontiñas e das restantes entidades sociais cobra, cada vez máis, unha especial importancia e amosa un novo “punto de encontro”: todos nós traballamos cun mesmo fin, o *benestar da veciñanza*. Pero non debemos esquecer que hai outros niveis aos que lles debemos prestar atención: a *prevención* das situacións de risco social e o esforzo para acadar a integración e reforzar o *sentimento de “vida comunitaria”*; pero, aquí, con matices... integración que non debe ser nunca sinónimo de “asimilación”, senón de convivencia...; convivencia “positiva”, dende o respecto á diferenza de cada quen, pero tamén dende o exhaustivo cumprimento da lexislación vixente e dos dereitos constitucionais que asisten a cada cidadán.

¹ Lei 13/2008, do 3 de decembro, de servizos sociais de Galicia. DOG n.º 245, de 18 de decembro de 2008.

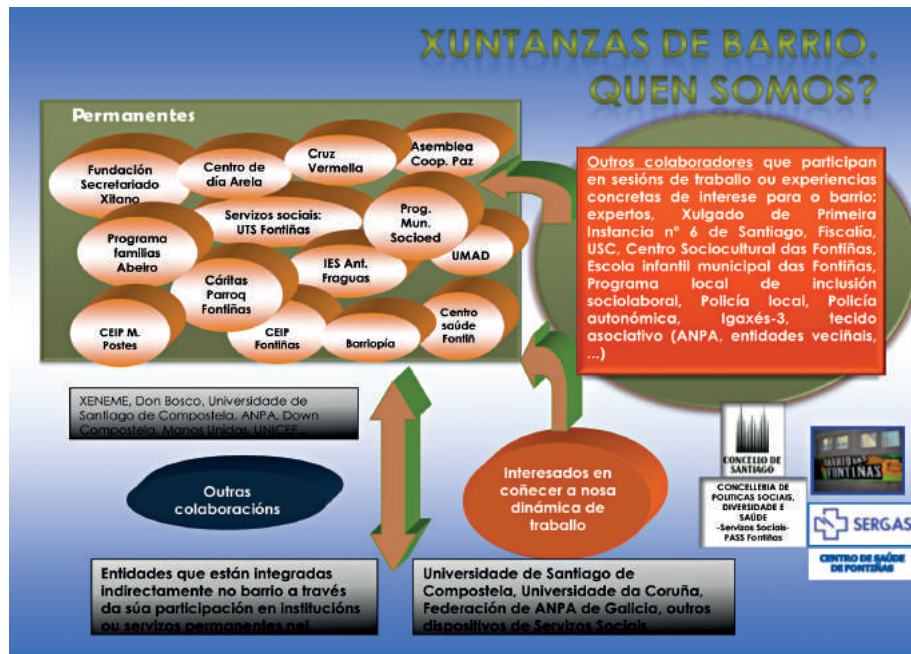
Da pequena radiografía social do barrio que aquí vos ofrecemos, pódese observar que conta cunha poboación de dereito que se aproxima aos 10 000 habitantes. Segue sendo un barrio cunha pirámide poboacional nova, se ben, co paso dos anos, isto está mudando. O feito de que nesta zona se concentre un importante número de vivendas de promoción pública, algo máis de 650, vainos condicionar na intervención técnica. Unha realidade plural, na que “conflúen” familias con realidades moi distintas. Unha realidade plural, na que se aprecian case 3 500 persoas residindo en vivendas de promoción pública, 266 persoas maiores residindo soas, 114 persoas en situación de dependencia, 212 persoas de orixe estranxeira ou case de 160 persoas pertencentes a familias de etnia xitana...

Se hai un adxectivo co cal se pode cualificar o barrio de Fontiñas, este é o de DIVERSIDADE. A xuventude dos seus moradores fai apostar firmemente polo cambio social. A diversidade étnica é sinónimo de pluralidade e enriquecemento cultural. A importante dotación de recursos esixe un traballo conxunto, respectando a identidade de cada quen, pero traballando en rede co obxectivo inmediato de non duplicar accións e co fin permanente de acadar unha convivencia positiva. Polo tanto, fórmulase unha intervención social dende os tres ámbitos: individual e familiar; grupal e comunitario. Centrémonos na explicación desta última.

É evidente que “a unión fai a forza”; así o amosa día a día o *traballo coordinado* de todos os servizos públicos e entidades do barrio. Foise

construíndo, paseniño pero sen pausa, un grupo de traballo estable (con profesionais pertencentes aos ámbitos sociais, educativos e sanitario), que formulaba unha intervención en rede co obxecto de detectar precozmente calquera situación carencial ou conflitiva, realizando a abordaxe técnica e temperá destas, evitando na medida do posible, a súa cronificación e agravamento.

Un traballo comunitario que se enxergaba como un desexo alá polo ano 1998 e que se evidencia como unha realidade, amplamente consolidada, no ano 2017. Un traballo coordinado, en rede, que pretende incidir no *benestar* da veciñanza, no fomento da *igualdade social* e da *autonomía persoal*. En definitiva, trátase de xuntar esforzos para crear persoas libres, con capacidade de decisión, con dereitos pero, tamén, con deberes... Trátase de “construír” persoas non dependentes de ningún sistema, con personalidade propia, que sexan, en si mesmas, o principal recurso do barrio.

Esta é a base do desenvolvemento comunitario que se vén levando a cabo no barrio de Fontiñas dende hai máis de dezanove anos... A práctica diaria condiciona o labor de todos os profesionais do barrio, que son capaces de atopar puntos de encontro, estratexias de intervención coordinadas, momentos para a reflexión conxunta, tempo para o deseño dunha actuación en rede, con fins comúns e obxectivos medibles. Entre os obxectivos desta estratexia comunitaria podemos mencionar a nivel xeral os seguintes:

- Xerar un marco de prevención, de participación e de intervención no seo da propia comunidade, como medio de dar resposta ás diferentes problemáticas sociais.
- Conformar coas diferentes entidades da zona unha trama social en rede que promova un servizo á poboación, eficaz e eficiente, sen duplicidade de recursos nin de accións.

E máis concretamente:

Coñecer as organizacións, entidades públicas, de iniciativa social e tecido asociativo do barrio de Fontiñas, en relación cun mellor aproveitamento destas para fins sociais.

- Coñecer a situación na que se atopa a poboación residente no barrio de Fontiñas, elaborando e executando propostas de actuación conxuntas entre as entidades da zona, que incidan positivamente na convivencia, dende o respecto á diferenza.
- Detectar precozmente procesos de inadaptación social, co obxecto de intervir de xeito coordinado para solucionarlos.
- Promover a participación e a solidariedade cidadá no ámbito da comunidade, ben a través das canles xa existentes ou mediante outros de nova creación (grupos de voluntariado).

En definitiva:

- Favorecer a comunicación.
- Facilitar a cooperación e a colaboración.
- Axilizar actuacións e rendibilizar os recursos comunitarios.
- Non duplicar recursos nin actuacións.

Este equipo de traballo pode funcionar con todos os seus integrantes (sesións plenarias) ou en comisións de traballo. Na actualidade, están a funcionar as seguintes:

1. A intervención con familias e co colectivo infanto-xuvenil:

- Co obxecto de diminuír factores de risco social, que repercute de xeito negativo no desenvolvemento persoal, en especial dos máis novos.
- De seguimento da escolarización dos menores, de intervención coordinada en situacións de absentismo escolar, de prevención da desescolarización...

- De activar potencialidades, de fomentar a convivencia positiva dende o respecto á diferenza, de atención á diversidade...
- Para constituír un grupo de traballo estable de discusión sobre aspectos conceptuais e análise normativa en materia de protección de menores, axilizando procesos, actualizando rexistro de recursos, coñecemento de novas experiencias, elaboración de propostas a outras administracións etc.

2. A intervención coas persoas maiores:

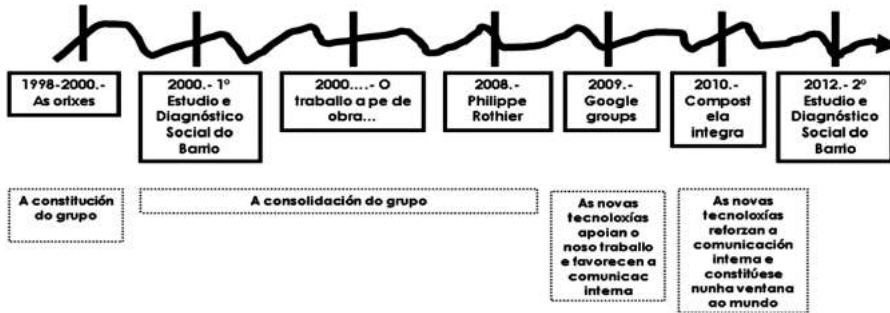
- De constituír unha rede social de apoio ás persoas maiores e cun nivel de dependencia baixa ou moderada.

3. A intervención con persoas en situación de dependencia:

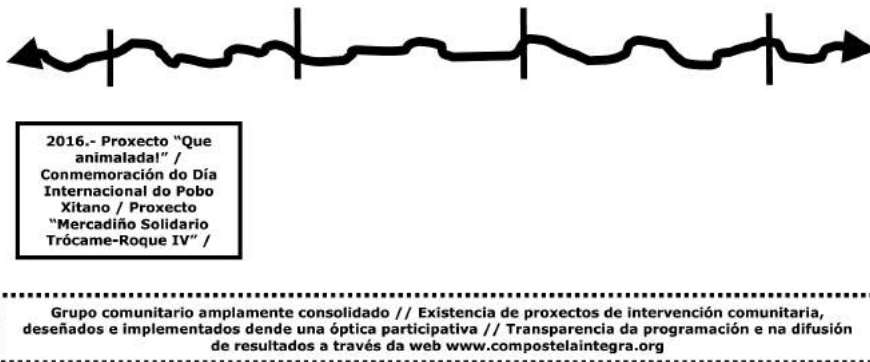
- De deseñar e implementar unha estratexia de intervención, baseada na estreita coordinación entre os dispositivos sociais e sanitarios (UTS Fontiñas-Centro de Saúde de Fontiñas), co obxecto de unir esforzos para mellorar a calidade de vida das persoas en situación de dependencia, en especial dos que teñen asociados outros factores de risco social.
- Para constituír un grupo de traballo estable de discusión sobre aspectos conceptuais e análise normativo en materia de dependencia, axilizando procesos, elaborando soportes documentais, actualizando rexistro de recursos etc.

A estratexia comunitaria pasa a converterse nun método de intervención de primeiro nivel, difícil pero non imposible de levar a cabo. Require conxugar aspectos que, en principio, poden semellar contraditorios, pero que na práctica poden compatibilizarse. Así, o carácter técnico que se nos esixe, como profesionais da rede pública do sistema, non é un antónimo de creatividade. Pódese respectar a lexislación vixente, non burocratizando aínda máis a xestión. Trátase de construír unha trama social, un “quebracabezas”, onde cada servizo ou cada entidade son unha peza diferente, coa súa cor, coa súa idiosincrasia, co seu labor, coas súas competencias, pero que é capaz de encaixar coas restantes, compartindo obxectivos e estratexias comúns. Esa é a forza que impulsa o labor.

En liñas xerais, a traxectoria da rede comunitaria de Fontiñas podédela observar nestas liñas de tempo:

Toda experiencia comunitaria debe partir dun coñecemento previo da realidade social na que estamos a intervir. Ese foi o noso comezo e o primeiro elemento que nos uniu a todos: realizar un estudo e un diagnóstico social da zona, onde analizáramos os datos poboacionais, as necesidades, tamén os recursos existentes, as potencialidades e as carencias. Isto sería o que inspiraría as liñas de intervención comunitarias que se foron desenvolvendo posteriormente.

O traballo en rede, que se está levando a cabo dende o ano 1998, repercutiu favorablemente no benestar dos veciños e das veciñas do barrio; pero... sen entrar na avaliación de casos en particular, si é necesario sinalar que favoreceu e foi a base para a dotación de novos recursos. Así, e só a modo de exemplo, podemos sinalar que:

A) **Incrementouse o grao de información** que a cidadanía ten dos distintos servizos cos que pode contar para mellorar a súa calidade de vida, a través de:

- A elaboración e publicación da **guía *As Fontiñas: entidades de servizo á cidadanía***.
- A utilización das novas tecnoloxías como instrumento de comunicación e de difusión da información, a través da creación e

posta en funcionamento dun contorno virtual, denominado “Barrio de Fontiñas”, aloxado na **web Compostela Íntegra** (Concellaría de Servizos Sociais).

B) A **calidade de vida da veciñanza mellora** coa creación de novos servizos e programas:

- Xorde así o **programa de atención a familias monoparentais “Abeiro”**, como instrumento de apoio integral, dirixido a familias con dificultades e con menores ao seu cargo, que pretende, entre outros fins, outorgarlles aos seus proxenitores unha maior dispoñibilidade para acadar a súa inserción laboral.
- Por iniciativa dos Servizos Sociais Municipais (a través da UTS Fontiñas) e co apoio de todas e cada unha das entidades do barrio, deseñouse e implementouse o **Proxecto municipal de educación de rúa** (Concellaría de Servizos Sociais). Considérase que, se ben hai que traballar coa poboación adulta co obxecto de minguar calquera factor de risco social, non se pode obviar en ningún caso a intervención coa xente máis nova, buscando “ese cambio xeracional”, cunha perspectiva de futuro distinta (en canto á formación, ao acceso ao emprego, a acadar unha convivencia e unha ocupación positiva do tempo de lecer...). Dende a informalidade da vida cotiá, xorde a intervención dos educadores de rúa.
- Os educadores de rúa colaboraron co IES Antonio Fraguas na posta en marcha do **Programa de mediación escolar**. Ter alumnado formado en mediación comporta beneficios evidentes, non só na institución escolar, senón tamén no propio barrio. Un alumno formado en mediación mellora a súa competencia como alumno, pero tamén como persoa e cidadán.
- Traballamos a convivencia, pero dende a diversión... Utilizamos os medios audiovisuais para isto e tamén para lles dar a coñecer aos demais os nosos traballos... Así, e dende o Proxecto municipal de educación de rúa, en coordinación con todas as entidades do barrio, e cun enfoque interxeracional, realízase a **curtametraxe Rúas de vida**.
- Non nos podemos esquecer dos grupos máis vulnerables da nosa comunidade... Así, xorde o **Proxecto municipal Esqueira** (deseñado e implementado polo equipo de inclusión sociolaboral da Concellaría de Benestar Social, que conta coa colaboración de todas as entidades sociais, educativas e sanitaria do barrio de Fontiñas para a súa impaticipación). O noso obxectivo: ofrecer un espazo de encontro onde se traballen valores como a igualdade, o respecto, a responsabilidade..., ademais de dar a coñecer os recursos

dispoñibles no seu contorno, que poden ser de utilidade para a vida cotiá.

C) Tráballase en perspectiva de futuro, en prol da autonomía das persoas... Perseguido este obxectivo **mellórase o grao de asistencia dos menores do barrio aos centros educativos**, considerando que facer real e efectivo o dereito á escolarización é un aspecto fundamental para contribuír ao desenvolvemento óptimo das persoas e a fomentar a igualdade de oportunidades. Despois de anos de traballo, podemos afirmar que os índices cuantitativos do absentismo escolar no barrio de Fontiñas non son moi significativos. Pese a que as cifras parecen non sustentar a necesidade deste proxecto conxunto de intervención, a conxugación con outros factores (análise dos colectivos poboacionais aos que pertence, repercusión no grao de integración social, conflitos xerados no contorno comunitario, condutas asociais, lazos de dependencia institucional que van a mostrar a medio prazo etc.), fai que dende os servizos públicos e entidades de iniciativa social da zona se preste especial atención á intervención con este colectivo e, en consecuencia, coas súas familias. Actuacións directas cos propios menores e cos seus proxenitores (entrevistas, visitas domiciliarias, dinámicas grupais, encontros de formación, mediación etc.), intervencións indirectas co contorno mais inmediato (membros da familia extensa, dos seus grupos de iguais, líderes comunitarios etc.) e accións máis globais (de impulsar modificacións legislativas, de elaboración de protocolos e de concreción de canles de coordinación) son os piares que sustentan a rendibilidade social deste proxecto de intervención.

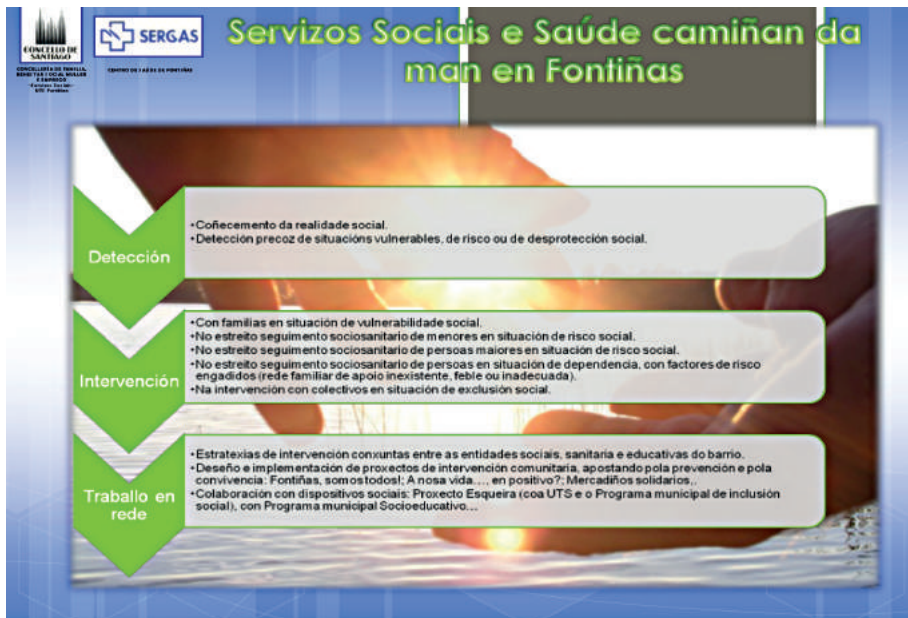
D) **Non se pode esquecer os nosos maiores...** Con esta idea nace o proxecto de colaboración entre Cáritas Parroquial das Fontiñas, a Unidade de Traballo Social do Centro de Saúde de Fontiñas e a Unidade de Traballo Social de Fontiñas (pertencente aos Servizos Sociais Comunitarios do Concello de Santiago de Compostela), para a posta en marcha dun servizo de **voluntariado social** neste ámbito territorial e poboacional de referencia. Este proxecto materializa un dos principios básicos do voluntariado: a colaboración entre as entidades e as administracións públicas como complemento do traballo profesionalizado. Coa posta en marcha preténdese abordar:

- A situación de soidade e illamento.
- A necesidade de apoio ás persoas maiores ou dependentes con rede de apoio social e familiar inexistente ou insuficiente.
- A necesidade de participación no eido da comunidade por parte de persoas que, de forma altruísta, desexan apoiar as anteriores e fortalecer a rede de apoio informal no seo da propia comunidade, adxudicándolle o papel de protagonistas no eido da intervención social.

Cruz Vermella apoia tamén os maiores da zona e do resto do termo municipal, levando a cabo **programas de envellecemento activo, actividades de ocio e tempo libre, entre outros**; conta tamén cun **servizo de voluntariado** dirixido a aquelas persoas con falta dun referente familiar ou social, para facilitarlles acompañalos en diversos momentos vitais. As novas tecnoloxías están presentes co servizo de **teleasistencia domiciliaria**.

E) Os maiores deben estar informados dos recursos e servizos dos que dispoñen para mellorar a súa calidade de vida. Esta idea é a que fundamenta os encontros cos diferentes grupos que están a funcionar no barrio e a difusión das actividades, tanto en soporte papel (con trípticos informativos, na guía de entidades das Fontiñas) como informático (na web Compostela Íntegra).

F) Pero tampouco podemos esquecer a aqueles que se atopan en **situación de dependencia...** Contamos cunha gran potencialidade no barrio e esta é a “accesibilidade”, que facilita o día a día dos nosos veciños e veciñas, aínda que todo sexa mellorable. Existe un número significativo de persoas, que presentan un estado de saúde deficitario e que precisan do apoio dunha terceira persoa para o desenvolvemento das actividades básicas da vida diaria. Co obxecto de facilitar “ese día a día” e de “*minguar a presión familiar que supón a prestación de coidados*” é importante que estean correctamente informados dos recursos dos que dispoñen no ámbito social e sanitario. Con ese obxectivo de mellorar a súa calidade de vida, preséntase un traballo en rede e coordinado entre a Unidade de Traballo Social do Centro de Saúde de Fontiñas e a Unidade de Traballo Social de Fontiñas (pertencente aos Servizos Sociais Municipais).

G) É nunha época difícil para toda a poboación, téntase conxugar as necesidades das persoas coa colaboración cidadá, potenciando a solidariedade social. Así, nace o proxecto de colaboración conxunto entre Cáritas Parroquial de Fontiñas, a UTS do Centro de Saúde e a UTS Fontiñas (pertencente aos Servizos Sociais Municipais). Búscase o apoio da propia veciñanza, apoio para saber quen precisa axuda e apoio para “multiplicar esa axuda”.

E) Os logros son tamén celebrados..., e novamente retómase o espírito que fundamenta o quefacer cotián: incidir na convivencia, dende o respecto á diferenza. E así:

- Todos xuntos celebramos a consecución do **premio europeo de arquitectura Philippe Rothier (ano 2008)**. O galardón que recoñecía inicialmente o deseño urbanístico do barrio, tamén fixo un recoñecemento ao exemplo de integración e de convivencia que representa, no que diferentes culturas conviven en harmonía.
- Aproveítase a **conmemoración de datas sinaladas** (días internacionais, semanas culturais, festas de fin de curso, festas do barrio...), para fomentar a convivencia, para evidenciar que a diversidade é un elemento enriquecedor da nosa zona... E que mellor instrumento que a música e o baile..., porque “Kamelamos guinar chanelando el flamenco...” (“queremos contar a través do flamenco”), e dende aquí “... los acais del barrio dikando culturas” (“os ollos do barrio mirando culturas”).

O que se pretende con esta abordaxe técnica é favorecer o benestar das persoas, favorecendo o seu benestar e incidindo na súa autonomía persoal; tamén favorecer o benestar das súas familias, pois son o piar básico para a súa estabilidade; e, por suposto, conseguir unha convivencia comunitaria positiva, dende o respecto á diferenza.

The screenshot shows a news article from elCorreoGallego.es. The main headline is "FIESTA Galardón a Fontiñas por su urbanismo e integración social". The sub-headline reads "20.12.2008 El barrio celebra hoy la concesión del premio de arquitectura Philippe Rotherier // El programa incluye actuaciones musicales y la inauguración de un grafito". The article text states: "El barrio de As Fontiñas fue galardonado con el premio de arquitectura Philippe Rotherier 2008. El galardón reconoce el diseño urbanístico del barrio, pero también su espíritu integrador. De ahí que la fiesta con la que hoy se va a conmemorar este premio lleve por lema Fontiñas, un barrio a imitar." An image shows a graffiti that says "BARRIO DE AS FONTIÑAS". A sidebar on the right features "La Voz de Galicia.es" and a list of news items.

E rematamos cunhas palabras que no seu día soaron con forza co motivo da conmemoración do premio Philippe Rothier:

“Neste barrio, un crisol de xentes traballan e conviven con dinamismo e vitalidade. Foron moitas as persoas, entidades, institucións e asociacións que uniron esforzos para lograr que As Fontiñas sexan un exemplo de integración”.

De integración, e tamén de esforzo e enerxía! Grazas a todos os compañeiros que fixeron que o traballo comunitario pasara de ser un día unha posibilidade, a ser hoxe unha realidade amplamente consolidada.

Lei 13/2008, do 3 de decembro, de servizos sociais de Galicia. DOG n.º 245, de 18 do decembro de 2008.